

MOJA SREČANJA S PROF. DR. ANGELOSOM BAŠEM

Takoj na začetku svojega pisanja moram bralce opozoriti, da ni moj namen pisati o profesorju Angelosu Bašu kot vrhunskem strokovnjaku, vzornem pedagogu in mentorju, dolgoletnem muzejskem delavcu, itd., temveč želim pokojnega profesorja predstaviti kot človeka, kakršnega sem v različnih obdobjih doživljal ob najinih večkratnih srečanjih; najprej kot študent na Oddelku za etnologijo in pozneje tudi kot muzejski delavec v Pokrajinskem muzeju v Mariboru.

Za boljše razumevanje moram navesti nekaj suhoparnih podatkov o življenjski poti pokojnika, čeprav vem, da so in verjetno bodo to storili tudi drugi kolegi, s katerimi je prof. Baš sodeloval, jim bil mentor ali so imeli z njim kakršnekoli službene in osebne stike. Niti ni moj namen ocenjevati njegovo strokovno delo, za kar so boljše usposobljeni njegovi sodelavci v muzejih, kjer je služboval, in kolegi s fakultete ali z akademije.

Profesor Angelos Baš se je rodil 24. avgusta 1926 v Taboru v Savinjski dolini in je ves čas poudarjal svojo lokalno zavest Savinjščana, za kar sta vsekakor najbolj zaslužna njegova starša (mama Angela in oče Franjo, ki sta oba izviralata iz »doline zelenega zlata«). Ker je bil Franjo Baš sin kmečkih staršev, je bil navezan na okolje, iz katerega je izhajal in se je v njem tudi najbolje počutil. Sodil je med tiste naše izobražence, rojene konec 19. in na začetku 20. stoletja, ki so prišli s podeželja prežeti z narodno zavestjo tistega časa. S svojo usmeritvijo in študijsko naravnostjo je bil prvi slovenski etnolog (etnograf, kajti etnološko vedo je imenoval poleg termina narodopisje največkrat etnografija), ki ni bil v prvi vrsti umetnostni zgodovinar ali slavist kot večina drugih preučevalcev slovenske ljudske kulture med obema vojnama (Rajko Ložar, Matija Murko, France Kotnik, Stanko Vurnik, Ivan Grafenauer in drugi). Franjo Baš, ustanovitelj in prvi ravnatelj Pokrajinskega muzeja v Mariboru, je bil človek, ki je obvladal kar nekaj strok in je prav zaradi tega v začetku mariborskega profesionalno organiziranega muzejstva utemeljil sedanji pokrajinski muzej in v eni osebi opravljal delo, ki danes zahteva kar lepo število kustosov.

Odgovor na vprašanje, kako se je profesor Angelos Baš odločil za svojo poklicno pot, ni prav nič težak in je povsem zanesljiv: že od otroških let je z očetom živel v muzeju. Ob tem je začutil nagnjenost za zgodovino, zato je bila odločitev za njegovo življenjsko delovno pot povsem preprosta. Dokaz za to je podatek, ki ga mi je povedal tudi sam, da je kot desetletni deček »prebral dobršen del Grudnove *Zgodovine slovenskega naroda*«. Da je bil zapisan zgodovini, do nje čutil veselje in imel pozitiven odnos, priča podatek, da je kot deček poziral za osnutke izdelave spomenika Antonu Martinu Slomšku, ki ga je leta 1936 zasnovala akademska kiparka Pavla Bulovec (spomenik danes stoji pred celjsko stolnico).

Zares ni bilo mogoče drugače, kot da je začel študirati zgodovino

vino najprej v Gradcu, a se je leta 1945 zaradi takratne situacije vpisal na ljubljansko univerzo in začel poleg zgodovine študirati tudi etnologijo ter se pozneje odločil za etnologijo kot glavni predmet. Leta 1951 je diplomiral pri dr. Niku Županiču.

Etnologijo kot muzejsko stroko je v praksi spoznal na svojem prvem službenem mestu v ljubljanskem Mestnem muzeju; tam o etnologiji kot samostojni raziskovalni enoti ni bilo govora, zato je opravljal delo kustosa za kulturno zgodovino. Ker je poznal težnje v evropski etnologiji, ki so se odmikale od tako imenovane »kmetologije« (Bašev izraz!) in se nagibale tudi k raziskovanju načina življenja med delavci in meščani, je v tej smeri skušal uveljaviti svojo znanstveno ali raziskovalno drugačnost tudi v muzejskem okolju. To se mu je posrečilo šele ob službovanju najprej v Slovenskem etnografskem muzeju, kjer je začel delati leta 1963, nato pa po letu 1979 na Inštitutu za slovansko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.

Pokojnega profesorja Baša sem spoznal v sedemdesetih letih. O njegovem delu in tudi karakterju sem že kot študent marsikaj slišal. Moram pa priznati, da sem ga prvič srečal šele leta 1973 na flosarskem balu na Ljubnem ob Savinji, kamor je zahajal s svojo spremljevalko in poznejšo ženo kar petnajst let. V tem času je namreč pisal knjigo o savinjskih splavarjih. Podrobneje sva se spoznala šele, ko sem leta 1976 začel delati kot kustos za etnologijo v Pokrajinskem muzeju v Mariboru. Na posvetovanju v Brežicah leta 1978 me je s svojo jasno in ostro kritiko, za katero sem mu še danes hvaležen, opozoril, da vidi nevarnost za moje delo v težnji, da bi pripravil čim več etnoloških razstav. Njegovo vodilo je vedno bilo (po mojem skromnem mnenju pravilno in objektivno), da je treba za muzejsko razstavo najprej opraviti temeljito dolgotrajno študijsko delo (od tri do pet let), šele nato je mogoča dobra razstava, ki mora poleg muzejskih predmetov vsebovati tudi druge pripomočke (legende, grafikone, grafična ponazorila). Kustos pa mora upoštevati tudi različne rekonstrukcije, ki naj jih vključi v muzejsko razstavo. Kot primer mi je večkrat omenil in me opozarjal na Gerambovo zbirko rekonstrukcij štajerskih noš v graškem muzeju.

Leta 1978 sem se prijavil k strokovnemu izpitu za kustosa etnologa. Glavni izpraševalec je bil prav profesor Baš. Pri njem sem moral napisati tudi nalogo za strokovni izpit. Obdeloval sem življenje in delo gozdnih delavcev na Pohorju in njihovo delo in življenje primerjal z delom in življenjem iste poklicne skupnosti v Savinjski dolini. Trčil sem na teme, ki so bile Bašu zelo blizu. Predvsem pri predstavitvi gozdarskega muzeja v Savinjskem gaju v Mozirju, ki je bil takrat še aktualen, je izpraševalec in ocenjevalec prepoznal novi prijem, kar mi je tudi priznal, obenem pa me je opozoril na določene pomanjkljivosti. Po manjših korekturah je nalogo z veseljem

* Tone Petek, univ. dipl. etnol. in zgodovinar, muzejski svetovalec, Pokrajinski muzej Maribor. 2000 Maribor, Grajska 2, E-naslov: tone.petek@pmuzej-mb.si

Prof. Angelos Baš na odprtju razstave v Pokrajinskem muzeju v Mariboru.
Foto: Bojan Nedok, 18. 10. 1999

sprejel in se mi celo zahvalil za prijetno branje. Po razgovoru v muzeju sva se skupaj odpravila do Figovca v Ljubljani. Mimogrede sem mu omenil, da se strokovnega izpita kar malo bojim. Hudomušno mi je odgovoril: »Kolega, se vam je zmešalo, saj ste vendarle diplomirali!« Strokovni izpit pri njem sem z lahkoto opravil. Na tem mestu moram povedati, da to ni bil izpit na relaciji učitelj – učenec, ampak prijazen pogovor, kjer je izpraševalec rad prisluhnil mnenju vprašanega. Takrat sva prvič govorila tudi o vplivu inovacij na način življenja. Omenil sem mu primer radia, kako je ta aparat kraja ne najprej zblíževal, pozneje pa jih je zaprl v lasten družinski krog. O tem je ponovno spregovoril šele po dvajsetih letih in z navdušenjem rekel, da je bila ta moja predpostavka pravilna ter da nisem študiral »v prazno«.

Ob pripravi razstave Življenje in delo gozdnih delavcev na Pohorju leta 1985 se je v Mariboru oglasil tudi profesor Baš. Malo me je skrbelo, kaj bo rekel o razstavi, saj je to tematično dobro poznal. Nekoliko me je okrcal, ker vabila ni dobil pravočasno, čeprav, kot je rekel, na odprtja razstav ne hodi. Ob ogledu razstave na takratnem mariborskem sejmišču mi je čestital, češ da sem prinesel nekaj novega na področje muzejskih razstav. Prav pohvalna, ne pa hinavska, je bila misel po ogledu razstave, ko je pokojni profesor izjavil: »Kar sva midva naredila na tej tematiki, bo težko preseženo.«

Od takrat se z Bašem nisem velikokrat srečal ali se z njim pogovarjal. Vsako leto septembra je sicer prišel v mesto svoje mladosti Maribor, se vedno oglasil v muzeju; če sva se slučajno srečala, sva si izmenjala le nekaj vljudnostnih stavkov.

Leta 1999 je bila stoletnica rojstva njegovega očeta Franja. Ob tej priliki sem upravi muzeja predlagal, da pripravimo spominsko razstavo o prvem muzejskem ravnatelju. Ideja je bila sprejeta, pripravo razstave pa sem po razgovoru s takratnim direktorjem moral prevzeti sam. Kako pripraviti razstavo, ne da bi o tem obvestili njegovega sina? Mislim da bi bilo to skoraj nemogoče ali drugače rečeno nekorektno do profesorja in edinega potomca. Ves čas sem imel pred očmi misel, kako ponovno navezati že skoraj pretrgane stike z njim. Neka dne sem se odločiti in ga poklical. Prvih nekaj stavkov

so bile le fraze. Na vprašanje, ali ima dve minuti časa, mi je odgovoril, pa naj bo. Ko sem mu povedal, zakaj ga kličem, me je vprašal, ali imam jaz dve minuti časa. Pogovor se je zavlekel kar na debelo uro in dogovorila sva se, da se v začetku decembra 1998 dobiva pri njem doma. Določil je točno uro, kdaj mi bo na razpolago. Zanimivo pri tem je, da je Baš določal čas obiskov pet minut pred polno uro ali tri minute po njej. Nikoli mi ni rekel, naj pridem ob polni uri ali pol ure pred ali po njej. Minute prihoda so bile vedno točno določene. To niti ni pomembno, omenjam le zato, da se vidi, kako kritičen in natančen je bil pokojni profesor ne le do drugih, temveč tudi do sebe.

Ob prvem obisku pri njem doma sva se dogovorila za koncept razstave, čas njene postavitve in odprtja. Domenila sva se za 22. januar 1999. Ker sem konec leta 1998 zbolel, sem to sporočil Bašu in se mu opravičil, ker do določenega datuma razstave ne bo mogoče pripraviti. Očetovsko mi je odgovoril: »Najprej poskrbite za svoje ljubo zdravje, razstavo lahko pripravimo kadarkoli pozneje.«

Ob pripravah na razstavo sem ga leta 1999 večkrat obiskal. Pogovarjala sva se o marsičem, o meni je hotel izvedeti različne stvari. Zanimalo ga je celo, kako je lahko moja mama s štirimi otroki med drugo svetovno vojno vodila gospodarstvo dokaj velike hribovske kmetije, ko je bil oče v nemškem ujetništvu. Zanimali so ga kraji in ljudje Zgornje Savinjske doline. Oba sva se imela za Savinjščana, le da je bil on doma iz spodnjega, jaz pa iz gornjega dela doline. Prav zato me je svoji ženi predstavil, da sem »Grogranc«, kakor je njegov oče imenoval svoje vrstnike in prijatelje iz našega konca doline. Najina priljubljena tema je bila etnologija, metodologija stroke, predvsem pa sva veliko razpravljala o historični etnologiji, katere začetnik je bil prav pokojni profesor Baš. O etnološki muzeologiji pa sva imela kar prave simpozije. Vedno ga je zanimalo stanje v Pokrajinskem muzeju v Mariboru. Ker pa največkrat ni bilo vzorno, je vedno dejal, da mu je za to zelo žal, saj je njegov oče zanj prav izgoreval. Prav v teh razgovorih je Baš pokazal svojo pravo podobo ne le kot vrhunski strokovnjak, temveč tudi kot človek širokega srca, ki je sogovornika skušal razumeti in mu tudi dati primerne in vzpodbudne nasvete. Ob priliki mi je celo omenil, da se dobro zaveda, da ni priljubljen med svojimi kolegi, ker je pač preveč kritičen in oster do njihovega dela. Takoj pa moram dopolniti, da ni bil kritičen le do kolegov, ampak in predvsem tudi do sebe. Vsako stvar je, preden jo je sintetiziral, večkrat preštudiral, preučil, pretehtal in opravil primerjalno analizo. Zastavil je velik del svoje energije, da bi se čim bolj približal popolnosti. Nekaj podobnega pa je seveda pričakoval tudi od sodelavcev in kolegov.

Profesor Angelos Baš (med mariborskimi sovrstniki in prijatelji imenovan tudi Bibi) je umrl 25. avgusta 2008 v Ljubljani. Poslednji mir je našel na ljubljanskih Plečnikovih Žalah, kjer je pokopan skupaj z mamo Angelo in očetom Franjem. Brez vsake samohvale lahko zapišem, da sem pokojnega profesorja poznal z dveh strani, kot velikega strokovnjaka na eni in srčnega, prijateljskega in očetovskega človeka na drugi strani. Pogrešam oba!